

Sosyal & Beşerî Bilimler

Alanında Akademik Çalışmalar

Cilt 1

EDİTÖRLER

Dr. Sema SAĞLIK
Dr. Uğur İNAN

gece kitaplığı

İmtiyaz Sahibi / Publisher • Yaşar Hız
Genel Yayın Yönetmeni / Editor in Chief • Eda Altunel
Kapak & İç Tasarım / Cover & Interior Design • Gece Kitaplığı
Editörler / Edıtors • Dr. Sema SAĞLIK
Dr. Uğur İNAN
Birinci Basım / First Edition • © Haziran 2023
ISBN • 978-625-430-845-1

© copyright
Bu kitabın yayın hakkı Gece Kitaplığı'na aittir.

Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz, izin almadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.

The r ight to publish this book belongs to Gece Kitaplığı. Citation can not be shown without the source, reproduced in any way without permission.

Gece Kitaplığı / Gece Publishing
Türkiye Adres / Turkey Address: Kızılay Mah. Fevzi Çakmak 1. Sokak Ümit Apt. No: 22/A Çankaya / Ankara / TR
Telefon / Phone: +90 312 384 80 40
web: www.gecekitapligi.com
e-mail: gecekitapligi@gmail.com

Baskı & Cilt / Printing & Volume
Sertifika / Certificate No: 47083

Sosyal & Beşerî Bilimler Alanında Akademik Çalışmalar - 1

Haziran 2023

Editörler

Dr. Sema SAĞLIK
Dr. Uğur İNAN

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1

İŞ BİLENİN, KILIÇ KUŞANANIN: TÜRK-İSLAM TASVİR SANATLARINDA HAKİMİYET/İKTİDAR SEMBOLÜ OLARAK KILIÇ

***Semiha ALTIER* 1**

BÖLÜM 2

HAVACILIKTA EMNİYET YÖNETİM SİSTEMİNİN UYGULANMASI

***Cankut AYDIN* 39**

BÖLÜM 3

İŞVERENİN İŞ KAZASI VE MESLEK HASTALIKLARINA İLİŞKİN HUKUKİ SORUMLULUĞU KAPSAMINDA GÜNDEME GELEN TAZMİNAT DAVALARI

***Arkın GÜNAY* 53**

BÖLÜM 4

GÖRÜNEN ADAM DİZİSİ VE ÂŞIKLIK GELENEĞİ: ONUR ÜNLÜ'NÜN SİNEMATİK ANLATISININ KÜLTÜREL KÖKLERLE BULUŞMASI

***Melek ELMAS* 81**

BÖLÜM 5

HACZİN GENEL TEORİSİ BAKIMINDAN İİK M. 89 DÜZENLEMESİ

***Ahmet AYMAZ* 97**

BÖLÜM 6

YAPAY ZEKÂ İLE GELİŞEN E-TİCARET VE VERGİ KANUNLARINA YANSIMASI

***Deniz KARA* 115**

BÖLÜM 7

2017-2021 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE YAPILAN SAĞLIK TURİZM İLE İLGİLİ BİLİMSEL ÇALIŞMALARIN BİBLİYOMETRİK ANALİZİ

Serden BAŞAK, Çağıl Hale ÖZEL 129

BÖLÜM 8

YAPAY ZEKÂ TARİHİNE GELİŞTİRİLEN ARAÇLAR AÇISINDAN BİR BAKIŞ

İpek YALIÇ, Cihat KARTAL 151

BÖLÜM 9

MODERNİTE VE GÜNDELİK HAYAT KURAMLARI ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE MODERNLEŞMESİ

Sibel KÜÇÜKKÜLAHLI 177

BÖLÜM 10

MISIR SARRAFI ARTİN (? – 1790)

Ertan ÜNLÜ 203

BÖLÜM 11

ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ÇERÇEVESİNDE YENİDEN ÜRETİM

Kezban KARABULUT, Cihat KARTAL..... 219

BÖLÜM 12

KLİNİK PSİKOLOJİ ARAŞTIRMALARINDA DENEYİM ÖRNEKLEME YÖNTEMİ

Özge ENEZ..... 245

BÖLÜM 13

İRAN İSLAM CUMHURİYETİ ANAYASA HUKUKU

Nemetullah AGHABALAEI FANID..... 269

BÖLÜM 14

BÜVEYH HÜKÜMDARLARI VE DEVLET ADAMLARI TARAFINDAN ŞÎRÂZ VE REY'DE KURULAN KÜTÜPHANELER

Cihan GENÇTÜRK ***299***

BÖLÜM 15

İŞE YABANCILAŞMANIN ÇALIŞANLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Meryem GÜL ***315***

BÖLÜM 16

TOPLUMSAL FARKINDALIK VE BİLİNÇLENDİRME ÇALIŞMALARININ VAN'DA ERKEN YAŞTA EVLİLİKLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Yasemin GEZER TUĞRUL, İbrahim MAZMAN ***337***

BÖLÜM 16

TOPLUMSAL FARKINDALIK VE BİLİNÇLENDİRME ÇALIŞMALARININ VAN'DA ERKEN YAŞTA EVLİLİKLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ[1]

Yasemin GEZER TUĞRUL[2], İbrahim MAZMAN[3]

1 Bu makale, Prof. Dr. İbrahim Mazman danışmanlığında tamamlanan "Erken Yaşta Evlendirilen Erkeklerin Evlilik Deneyimleri: Van İli Örneği" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

2 Öğretim Görevlisi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, ygezer@yyu.edu.tr, ORCID ID: 000-0002-8053-5501

3 Prof. Dr. Öğretim Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, ibrahimmazman5@yahoo.com, ORCID ID: 0000-0003-0564-502X

GİRİŞ

Erken yaşta evlilikler, dünyadaki önemli sosyal krizlerden biri olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle bu evliliklerin görülme sıklığı ve yaygınlığı ulusal ve uluslararası boyutta yapılan araştırmalar ile analiz edilmekte ve rapor edilmektedir. Bartels ve diğerlerinin de (2018, s.2) belirtiği üzere erken yaşta evlilikler, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Çocuk Hakları Sözleşmesi, Evlilik Rızası Sözleşmesi, Asgari Evlilik Yaşı ve Evliliklerin Kaydı ve Evliliklerin Ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşme'ye göre yaygın olarak ciddi bir insan hakları ihlali olarak kabul edilmektedir. Bu evlilikler, hem kız hem de erkek çocuklarının sonraki yaşamlarını birçok yönüyle olumsuz etkilemekte ve bu olumsuzluklar kuşaklar aracılığıyla da aktarılmakta ve yeniden üretilmektedir. Uygulamanın olduğu ataerkil ve geleneksel kültürel kodlara sahip toplumlarda çocuğa verilen düşük değer, bu evliliklerin devam ettirilmesini sağlamaktadır.

United Nations International Children's Emergency Fund (UNICEF)'in 2019 yılında 82 ülkeden aldığı veriler ışığında yayınladığı rapora göre "çocuk damatlar" analizine göre dünya çapında 115 milyon erkek yani her 5 çocuktan 1'i 15 yaşından önce evlenmiştir. Bunların 650 milyonunu kız çocukları oluşturmaktadır. Erkek çocukları da ele alan bu ilk analiz, küresel düzeyde çocuk evlilik rakamlarını 650 milyondan 765 milyona çıkarmaktadır. Günümüzde Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye'de de evlenme yaşının birçok farklı gerekçeden dolayı arttığı gözlense de bölgesel farklılıklar dolayısıyla evlenme yaşının halen düşük olduğu veriler ile de desteklenmektedir (Türkiye Aile Yapısı Araştırması [TAYA], 2018, s.99). Evlilik yaşının Türkiye'nin yaşadığı sosyal, kültürel ve ekonomik değişim ve dönüşümler ile bir nebze de olsa yükseldiği görülmekle birlikte bu geleneğin günümüzde devam ettiği de bilinen sosyal bir gerçekliktir. Ancak Türkiye'de uzun yıllardır erken yaşta evlilikler varlığını sürdürmesine ve hem bireysel hem de toplumsal etki ve sonuçlarının olduğu bir olgu olmasına rağmen toplumun büyük çoğunluğu tarafından bir sorun olarak nitelendirilmemektedir. Türkiye'de erken yaşta evliliklerin bölgeler arası dağılımlarına bakıldığında 2011-TAYA'nın (2014) sonuçlarına göre de, erken yaşta evlilik yapanların oranı Batı bölgelerinden doğu bölgelerine doğru gidildikçe artmaktadır. Batı Marmara ve Güneydoğu Anadolu'da 18 yaşından önce evlenen kadınlar oranı sırasıyla %21 ve %39'dur. Erkeklerin oranı ise İstanbul, Batı Marmara ve Doğu Marmara'da %4'dan, Güneydoğu Anadolu'da %10'a çıkmaktadır. Hem erkeklerde hem de kadınlarda 18 yaş altı evliliğin en yaygın olduğu bölgeler Güneydoğu ve Doğu Anadolu'dur.

Doğu Anadolu bölgesinde önemli bir çekim merkezi olan Van'ın 2002-2020 yılları arasında Türkiye'deki erken yaşta evliliklerde oldukça yüksek bir oran ve sıralamaya sahip olduğu görülmektedir (Türkiye İstatis-

tik Kurumu [TÜİK], 2022). Ataerkil toplumsal normların kırsalda olduğu gibi kent merkezinde de varlığını sürdürdüğü Van'da erken yaşta evlilikler ile ilgili 2003 tarihinden bu yana erken yaşta evlilikleri önlemek, çözüm önerileri geliştirmek, bireysel ve toplumsal farkındalığı arttırmak amacıyla yürütülen çalışmalar ve bilinçlendirme çalışmaları yapılmaktadır. Ancak tüm bu çalışmalara rağmen Van'ın Türkiye'nin erken yaşta evlilik oranı en yüksek illerinden biri olmasının altında yatan nedenlerin ne olduğunu ortaya çıkarmak oldukça önemlidir. Dolayısıyla bu çalışmada Van'da erken yaşta evlilikler ile ilgili yapılmış ve halen yapılmakta olan çalışmaların genel bir çerçevesi ortaya konularak, etki ve sonuçları değerlendirilecektir. Erken yaşta evliliklerin sürdürülmesinin altında yatan sosyal, kültürel ve ekonomik nedenlerinin tespitinin ortaya çıkarılmasının bu evliliklerin daha iyi analiz edilmesine katkı ve bu alanda yürütülecek çalışmalara bir kaynak sağlayacağı düşünülmektedir. Van'da erken yaşta evlilikler ile mücadele kapsamında hangi çalışmaların yürütüldüğüne bakmak bugün gelinen noktayı anlamak açısından da önemlidir.

1. Erken Yaşta Evliliğin Tanımı

Evlilik, eşler arasında cinselliğin meşrulaştırılmasını, meşru çocuk doğurmayı, böylece neslin devamlılığını sağlayan, bireylere, toplumsal statü, korunma, güven, sevmek, sevilmek gibi duygusal destekler sağlayan işlevlere sahip bir toplumsal bir kurumdur. Evliliğe adım atan kişiler ya yeni bir aile inşa ederler ya da geniş bir ailenin yeni bir parçası olurlar. Evlilik, birey ve genel olarak toplum için önemli bir kurumdur. Birey için, kişinin yaşam döngüsünde önemli bir olay olmasının yanı sıra aile kurma sürecindeki en önemli adım olarak kabul edilmektedir. Toplumsal olarak onaylanan bir birlikteliğin meşru adımı olan evlilik, kişileri başka sosyal gruplara dahil etmekte, bireylere sorumluluklar yüklemektedir. Sağlıklı bir evliliğin gerçekleşebilmesi için bireylerin yetişkin statüsünde olmaları ve evliliğin bireylere yüklemiş olduğu sorumlulukları alabilmeleri oldukça önemlidir.

Evliliğin bireylere yüklemiş olduğu sorumlulukları 18 yaşın altında olan bir çocuğun bedenine yüklemenin bireysel ve toplumsal olarak olumsuz sonuçları olmaktadır. Dolayısıyla birçok sorumluluğu içermesinden dolayı evlilik yaşının önemi de ön plana çıkmaktadır. Uluslararası hukuk normlarına göre, 18 yaşından küçük olan herkes çocuk olarak kabul edilmektedir (UNİCEF,2017, s. 12). Erken yaşta evlilikler, en az bir tarafın 18 yaşın altında olduğu resmi veya gayri resmi bir evlilik olarak tanımlanmaktadır (UNFPA, 2020a; UNHCR, 2017; WHO, 2016).

Çocuk Hakları Komitesi (ÇHK) ve Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi, hem erkekler hem de kadınlar için asgari evlilik yaşının 18 yaşından küçük olmamasını tavsiye etmektedir. Evlilik yaşının özel bir

önem taşıdığını belirten UNICEF (2003, s.10), birçok ülkede çocukların evlenmekle reşit olduğunun kabul edilmesinden dolayı sözleşme ile kazandıkları koruyucu haklarını kaybettiklerine vurgu yapmaktadır. ÇHK'nın (2003, s. 11) da belirttiği gibi, insanların olgunlaşmalarını tamamlamadan ve fiil ehliyetlerini kazanmadan evlenmelerine izin verilmemesi, asgarî evlilik yaşının hem kadınlar hem de erkekler için 18 olması gerekmektedir. Çünkü Şenol ve Mazman'ın (2012, s. 502) da belirttiği gibi, bireyin tüm yaşamını ve toplumun yapısını etkileyen evlilik kurumu oluşturulurken evlenecek bireylerin reşit olmaları, aile olmanın sorumluluk ve bilincine sahip olmaları açısından oldukça önemli ve gereklidir. Çocuk Hakları ve Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi, evlilik yaşının 18 olmasını tavsiye ediyor olsa da bir hakim tarafından meşru gerekçelerle izin verilmesi gibi istisnai durumlar dışında ve çocuğun en az 16 yaşında olması şartıyla çocuk evliliklere izin verilebileceğini belirtmektedir (UNİCEF, 2017). Ancak sağlıklı nesillerin sağlıklı ailelerde yetişebildiklerinden hareket edilirse, bunun da aile olmanın bilincini kavramış bireylerle mümkün olacağı söylenebilir. Evlilik yaşı, bir taraftan birçok toplumda yetişkinliğe geçişi işaret ettiği için ilgi çekici görünmekte diğer taraftan ise eğitimde, istihdamda ve topluma katılımda belirli seçeneklerin kapatılmasına yol açmaktadır. Aynı zamanda evliliğin, cinsel aktivite ve çocuk doğurma için sosyal olarak kabul edilebilir düzenli bir zamanın başlangıcı olduğu düşünülmektedir. Geleneksel olarak kabul görmüş bu anlayışın erken yaşta evliliklerin sürdürülmesinde katkı sağladığı söylenebilir.

2. Erken Yaşta Evliliklerin Nedenleri ve Sonuçları

Erken yaşta evliliklerin kökeninde kültürel inançlar, gelenekler, eğitim düzeyinin düşüklüğü (Kaptanoğlu ve Ergöçmen, 2012, s. 133-149), yoksulluk, toplumsal cinsiyete dayalı kabuller, beklenti ve ayrıcalıklar, dini inanç ve değerler, ataerkillik ve geleneksel yapı (UNİCEF, 2017, s.11), aşiret ve töre gibi toplumsal faktörlerin olumsuz etkisi, taciz ya da tecavüze uğrama ve yasal boşluklar (Gezer Tuğrul, 2018, s. 7) yer almaktadır. Dolayısıyla uygulamanın birbiri ile ilişki içinde olan, iç içe geçmiş, karmaşık ve de dinamik bir yapıya sahip olduğu söylenebilir.

Erken yaşta evliliklerin sosyokültürel nedenleri, toplumlar arasında değişkenlik göstermektedir. Kentleşmenin etkisiyle sosyal, kültürel değerler ve ekonomik gelişmişlik düzeyinde yaşanan hızlı değişimler kaçınılmaz olmakla birlikte katı geleneksel kabullerin değişmesi kolay olmamaktadır. Değişime gösterilen direnç bu kabullerin devamlılığını sağlamada itici bir güce de dönüşmektedir. Erken yaşta evliliklere ilişkin toplumsal ve kültürel kabullerin geleneksel olarak sürüyor olmalarının temelinde bu evliliklerin olumlu, doğal ve meşru olduğuna yönelik bakış açısı yatmaktadır. Bu gerekçelerle bir direnç mekanizmasının geliştirildiği söylenebilir.

Eğitim düzeyinin düşüklüğünün de birçok olumsuz sonuçları bulunmaktadır. Jensen ve Thornton'na (2003) göre bunlardan biri erken yaşta evlilikler üzerindeki etkisinin bulunmasıdır. Eğitim düzeyi ile erken yaşta çocuk sahibi olma arasında ters yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Kız ve erkek çocuklarının eğitim haklarından yoksun bırakılmaları hem bireysel olarak çocukların potansiyellerini geliştirmelerine yardımcı olacak fırsatlara ve seçeneklere erişmelerini engellemekte hem de çoğu durumda geri döndürülemez olumsuz toplumsal sonuçlara yol açmaktadır. Eğitimin önünde bir engel teşkil eden erken yaşta evlilik, genellikle bir kızın okul eğitiminin bitişini ancak evde bir yaşamın başladığını işaret etmektedir. Eşitsiz cinsiyet normlarının yoğun yaşandığı ataerkil toplumlarda, kız çocukları doğuştan erkeklerle aynı şekilde algılanan değere sahip olmadıklarından, aileler kızlarının gelişimine eğitimle yatırım yapmanın faydalarını göz ardı edebilmektedirler. Diğer bir ifadeyle eğitim, kız çocuklarının yaşamlarında "önemsiz" olarak kabul edilmektedir. Parsons, Edmeades, Kes, Petroni, Sexton, ve Wodon'a (2015, s.15) göre birçok kız çocuğu için okulun, yalnızca örgün ve yaygın eğitimin bir kaynağı değil, aynı zamanda sosyal beceriler ve ağlar geliştirmelerine, hareketli olmalarına, topluluk işleri ve etkinliklerine katılmalarına olanak tanıyan destek sistemleri oluşturmaları için bir alan olduğunu belirtir. Ancak erken yaşta evlenen kız çocukları genellikle bu destekleyici sosyal ağlardan uzaklaştırılmakta ve tüm bu süreçlere katılma olanaklarından yoksun bırakılmaktadırlar. Eğitimlerin aniden sona ermesi veya okulu erken bırakmanın kız çocuklarının yaşamlarında geniş kapsamlı etkileri bulunmaktadır.

Her ne kadar erken yaşta evlenen erkek çocuklarının sayısı kız çocuklara göre daha az olsa da evlilik, erkek çocuklar için de çocukluklarını yarıda kesen bir hak ihlali anlamına gelmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında erkeğin, ailenin geçiminden sorumlu tutulması ekonomik bir baskıya dönüşebilmekte bu durum eğitime erişimini ve kariyer gelişimini de kısıtlayabilmektedir. UNICEF'e (2021, s.6) göre, yapılan çalışmalar eğitimin çocuk yaşta evliliklere karşı koruyucu bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır.

Ailenin sahip olduğu ekonomik durum erken yaşta evliliklerin önemli gerekçelerinden biridir. Gökçe (1991b, s. 386), evliliğin yeni bir aile kurmak adına hem kadın hem de erkeğin bireysel tercihlerinin belirlediği bir durum olmasından ziyade, büyük aileye yeni bir iş elemanının dahil olması şeklinde düşünüldüğünü dile getirmektedir. Geleneksel olarak ailenin yükünü hafifleten erken yaşta evliliklerin bir bakıma ekonomik kazanca dönüşmüş oldukları söylenebilir. Ailenin sosyal ve ekonomik koşulları, özellikle de kız çocuklarının evlenme olasılığını etkilemektedir. Yoksulluğun şiddetli olduğu yerlerde, özellikle de kız çocuklarının ekonomik bir yük olarak kabul edilmesinden dolayı erken yaşta evliliklerin yaygınlığı söz

konusu olabilmektedir. UNICEF'e (2018, s.35) göre, ebeveynlerin, başlık parası toplamak veya bir erkek çocuğunu başlık parasını finanse etmek için kızlarını zorla evlendirmelerinin çocuk yaşta evlilikleri teşvik ettiği görülmüştür. "Türkiye'de Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilikler: 1993-2018" raporu (UNFPA, 2020b, s.51) son 10 yılda ÇEZE ile evlenen kadınların en yoksul hanelerde yaşıyor olmalarındaki artışın, bu evliliklerin daha çok yoksul gruplar arasında gerçekleştiğine de işaret etmektedir. Özellikle de yoksullukla mücadelede hem evden bir boğazın eksilmesi hem de kız çocuğunun evlendirilmesi ile alınan "başlık parası" geleneği erken yaşta evliliklerin bir başka ekonomik boyutunu oluşturmaktadır.

Yoksul ailelerin kız çocuklarını erken yaşta evlendirerek bir taraftan masraflarını azaltma diğer taraftan başlık parası ile aile gelirini artırma yoluna başvurdukları da söylenebilir. UNICEF (2017, s.24), erken yaşta evlilik yaygınlığının, yoksul olan, başlık parası ve çeyiz uygulamasının olduğu toplumlarda daha yüksek olduğunu kaydetmektedir. Yoksulluk bu nedenle hem bir itici güç hem de çocuk yaşta evliliklerin bir sonucu olarak görülmektedir. Ergin'e (2018) göre, ailenin ekonomik düzeyi arttıkça erken evliliklerin oranı da azalmaktadır. Diğer bir ifadeyle kişilerin sosyo-ekonomik seviyeleri ile erken yaşta evlenmenin yaygınlığı arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır.

Evliliklerin çok masraflı hale getirilmesinden, akrabalık bağlarını güçlendirmesinden ve başlık parası geleneğinin devam ediyor olmasından dolayı berdel evliliklerin tercih edildiği de söylenebilir. Yalçın Heckmann (2016, s. 332) da ifadesiyle berdel, taraflardan birinin başlık parası istemesi olasılığını da ortadan kaldırmaktadır. Ancak berdel evliliklerin gerçekleşmesinde yalnızca ekonomik gerekçeleri bulunmamaktadır. Yıldız ve Avcı'ya (2014,s. 46) göre, berdel evlilikler sorunların da karşılıklı takası, diğer bir ifade ile sorunların da paylaşımı anlamına gelebilmektedir. Doğu Anadolu Bölgesi'nin en önemli çekim merkezlerinden birisi olan Van ilinde de Deniz ve Etlan (2009:488)'ın da belirttiği gibi, berdel ve kuma evlilikleri, kırdan kente göç ile taşınan en önemli sorunlardan biri olmaya devam etmektedir. Her ne kadar göçün ilk yıllarına oranla berdel evliliklerde belli bir azalma görülüyor olsa da kentteki göçmenler arasında berdel hala önemli bir yer tutmaktadır.

Erken yaşta evliliklerin devamlılığını sağlayan önemli bir kültürel aktarım aracı da toplumsal cinsiyet rollerinin varlığıdır. Erken yaşta evliliklerin kökeni genel olarak cinsiyet eşitsizliklerine ve kültürlerin kız ve erkek çocuklara atfettiği farklı değerlere dayanmaktadır. Dolayısıyla erken yaştaki evlilikler, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasının önündeki en önemli engellerden biridir. Hem kız hem de erkek çocuklarının hayatını şekillendiren hatta hayatlarına yön veren toplumsal cinsiyet rolleri, erken yaşta evlilikleri de besleyen ve devamlılığını sağlayan bir etkiye sahiptir.

Parsons ve diğerlerinin (2015, s.13) de belirttiği üzere çocuk yaşta evlilikler, birçok toplulukta sosyo-kültürel uygulamalara ve dini inançlara dayanmaktadır. Herhangi bir cezai yaptırımın uygulanmadığı ve yalnızca dini nikah kıyılarak gerçekleştirilmiş olan bu evliliklerde din bir meşrulaştırma aracına dönüşmüş durumdadır. UNFPA'ya (2020b, s. 43) göre resmi ve dini nikâh törenlerinin sıralamasında ise 18 yaşından önce yapılan evliliklerin %71'inde dini nikâh önce yapılmıştır. Bu rapor, Türkiye'deki erken yaşta evlilik sorununun son 25 yılına dair verileri içermesi açısından önemlidir. Aynı zamanda Türkiye'de dinin evlilik üzerinde önemli bir etkisinin olduğunu gözler önüne sermektedir. Yalçın Heckmann'a (2016, s. 292) göre İslam'da cinsellik ve cinsel ihtiyaçlar ancak evlilik ilişkisi içinde tatmin edilebildiği için, ergenliğe erişmiş oğlan ve kız çocuklarının evliliği, ebeveynleri için özel olarak da, çocuklarının davranışlarından dinen sorumlu olduğundan dolayı, baba için çok önemli bir meseledir. Bu anlayışın temel alınarak erken yaşta evliliklere kapı aralandığını söylemek mümkündür.

Kız çocuklarının güvenliği ve namusları konusunda endişe duyan aileler, evliliği kızları için bir koruma aracı olarak da görmektedirler. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin (TBMM) 2010 tarihli Erken Yaşta Evlilikler Hakkında Komisyon Raporu'na göre, kız çocuklarının ergenlik dönemine girmeleriyle birlikte fiziksel olarak daha fazla dikkat çektikleri anlayışından hareketle, eğitimleri aileleri tarafından nişanlama veya evlendirme gerekçesiyle yarıda kesilmektedir. Kız çocuklarını ailenin namusu olarak gören bakış açısı, kız çocuğunun ilkokulu dahi tamamlamadan erken yaşta evlendirilmelerine yol açmaktadır. Bu nedenlerin yanında Şenol ve Mazman (2012, s.506) eğitim, sağlık, barınma, güvenlik ve oyun gibi haklarından yoksun bırakılarak evlenmeleri beklenilen veya zorla evlendirilmeye çalışılan çocuklar tarafından da bu eylemin meşru görülmeye başlandığına ve çocukların bunu normal karşılamaya başladığına dikkat çekmektedirler. Ailelerinde ve çevrelerinde erken yaşta evlenenlerin çoğunlukta olması çocukları evliliğe özendirmektedir.

Erken yaşta evliliklerde evliliğin gerekçeleri kadar bu evliliğe kimin ya da kimlerin karar aldığı da oldukça önemlidir. Şenol ve Mazman'ın (2012, s. 507) da ifade ettiği gibi ataerkil ve geleneksel toplum yapılarında evin en yaşlı erkeği, karar alma mekanizmasının en etkili olan kişisidir. Evliliğe karar veren aktörlerin başında evin reisi olarak kabul edilen baba bulunmaktadır (Yüksel-Kaptanoğlu ve Ergöçmen, 2012, s.148). Baba dışında abi, amca ve varsa aşiret büyüklerinin bu kararları erken yaşta evliliklerin sürdürülmesinde oldukça etkilidir.

TBMM'nin (2010b) Erken Yaşta Evlilik Hakkında Komisyon Raporu'na göre evlenme yaşı önceki kanunda kadın-erkek için farklı iken Türk Medeni Kanunu (TMK) 124. maddesi ile kadın-erkek farkı gözetilmeyerek

erken yaşta evlenmenin sakıncaların önüne geçilmek istenmiştir. Ancak, burada 17 yaşın altında gerçekleşen ancak şikayet unsuru taşımayan erken yaşta evliliklerin gerçekleşmeye devam ettiğini ve bu evliliklerin resmi kayıtlara geçmemesinden dolayı sayısının bilinmediğini belirtmek gerekmektedir. Erken yaşta evlilikler cinsel istismarın da en sık görülen biçimidir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 103. Maddesi uyarınca cinsel istismar "On beş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış" olarak tanımlanmaktadır (TCK, s. 657). Kanuna göre, 15 yaşını tamamlamamış çocuklara yönelik cinsel istismar eylemi suç olarak tanımlanmaktadır. 18 yaş altı ancak 15 yaş üstü çocuklara yönelik her türlü cinsel davranış eyleminin cinsel istismar olarak nitelendirilmemesi de çocukların üstün yararını korumaktan uzak bir uygulama olduğu söylenebilir. "18 yaş altı her bireyin çocuk olarak kabul edildiği" ilkesinden hareketle kanun maddelerinin düzenlenmesi mutlaka gereklidir.

TCK bağlamında erken yaşta evlilik, TCK'nın 103. madde çocuğun cinsel istismarı, 104. madde reşit olmayanla cinsel ilişki, 105. madde cinsel taciz ve 109. madde ile kişiyi hürriyetinden yoksun kılma şeklinde düzenlenen suçlar kapsamında cezalandırılmaktadır. Yine erken yaşta evlilik sonucunda kişinin, vücut dokunulmazlığının (TCK/86. madde), cinsel dokunulmazlığının (TCK/102. madde), hürriyetinin (TCK/106. madde) ihlal edildiği söylenebilir.

Erken yaşta evliliklerin kuruluşunda ekonomik yoksulluklar ile de beslenen geleneksel değer ve öğretilerin ön plana çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte erken yaşta evliliklerin bireysel, toplumsal ve kültürel sonuçlarının da oldukça kapsamlı olduğu söylenebilir. Bulut ve arkadaşlarının da belirttiği gibi (2015), erken yaşta yapılan evlilikler, yetersiz sosyalleşmemeye, kürtaj, erken ve düşük doğum ağırlıklı bebeklerin doğumuna, depresyon, anksiyete, diğer duygu durum bozukluklarını yaşama olasılıklarına, derin psikososyal ve duygusal sonuçlara yol açabilmektedir. Aslan'a göre de (2019, s. 49) "Erken çocukluk döneminde yaşanan sorunların yanı sıra, bebekler büyüdüklerinde de çeşitli sorunlarla karşılaşabilirler".

World Bank Group ' a göre (2016, s. 13) 15-19 yaşlarındaki evli kızların, aile içi şiddete maruz kalma olasılıkları çocuk yaşta evlilik yapmayanlara göre daha yüksektir. Genç yaşta evlenen kızların, şiddetin haklı olduğuna inanma olasılıkları daha yüksektir (UNICEF, 2017, s. 29). Çünkü büyümek ve gelişmek için uygun fırsatlardan yoksun olan genç evli kızlar, fiziksel, psikolojik ve duygusal olarak evli kadınların rol ve sorumluluklarını üstlenmeye hazırdır (UNFPA, 2020a, s. 12).

Plan UK'in de belirttiği gibi (2011) erken yaşta evlilikler şüphesiz, kız

çocuklarını yoksulluk, sağlıksızlık, cehalet ve güçsüzlük döngüsüne sürüklemektedir. Erken yaşta evlenen kızlar genellikle sınırlı ekonomik fırsatlara sahiplerdir. Bu kız çocuklarının istismar ve zorla cinsel ilişki yaşaması, cinsel sağlık ve üreme sağlığı düzeylerinin düşmesi, eğitim düzeylerinin düşük olması ve buna karşılık gelen okuma yazma bilmeme oranlarını yaşama olasılıkları daha yüksek olabilmektedir. İstismar, birçok evli kız için günlük bir gerçektir. Aile içi şiddet açısından da yüksek risk altındadırlar, bilinçli seçimler yapmak ve eşit fırsatlara erişmek için özel zorluklarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Daha genç yaşta evlenen kadınların dövülme veya tehdit edilme ve bir kocanın karısını dövmekte haklı olabileceğine inanma olasılıkları daha yüksektir. Erken yaşta evlilikler, çocuk ile insan hakları ihlali olması yanında çocuk istismarını meşrulaştıran bir araç durumundadır.

3. Van'da Erken Yaşta Evliliklerle Mücadelede Kapsamında Yapılan Çalışmalar

Erken yaşta evliliklerin daha çok kırsal bölgelerde yaygın olduğu bilinmektedir. Ancak Van ili hem kent hem de kır özelliklerini bir arada barındıran bir sosyal yapı özelliğine sahiptir. Bu nedenle geleneksel bakış açısının ve ataerkil örüntülerin baskın olduğu şehir merkezinde de erken yaşta evliliklere bakış açısının olumlu olduğu söylenebilir. Van kent merkezinde 2006 yılından bu yana erken yaşta evliliklerin önlenmesi, toplumun bu konudaki farkındalığının artması amacıyla Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı kurumlar, sivil toplum örgütleri, yerel yönetimler, Van Yüzüncü Yıl üniversitesi aracılığıyla çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Çalışmanın bu kısmında Van kent merkezi ve köylerinde hem kurumsal hem de sivil alanda yapılmış ve halen de yapılmakta olan çalışma ve projelerin genel bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Erken yaşta evlilikler ile ilgili yapılan çalışmaların ne düzeyde olduğunu ve bu evliliklerin önlenmesinde ne derece etkili olduğunu analiz edebilmek amacıyla yerelde uzun yıllardır çalışmalar yürüten ve mücadele eden Van Aile ve Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Kadın ve Aile Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi ve Van Yaşam Kadın Çevre Kültür ve İşletme Kooperatifi (YAKA-KOOP) temsilcileri ile yapılan görüşme verilerine yer verilmiştir. Bununla birlikte bu kurumlardan alınan raporların verilerine de yer verilmiştir.

Eğitim düzeyinin düşüklüğü, erken yaşta evliliklerin sürdürülmesindeki en önemli bir faktörlerden biridir. Düşük eğitim düzeyi bu evliliklerin kuşaklar aracılığıyla aktarımını sağlamaktadır. Hem kız hem de erkek çocuklarının eğitim haklarından yoksun bırakılmaları bir çocuk hakkı ihlalidir. Ancak toplumsal cinsiyet eşitsizliğin baskın olduğu ataerkil ve geleneksel toplumlarda kız çocuklarının eğitime erişimleri erkek çocuğa göre

çok daha az olmaktadır. Dolayısıyla kız çocuklarının erken yaşta evlilikler ile karşılaşma riskleri de daha fazla olmaktadır. Türkiye'de 2003 yılında kız çocuklarının okula gitmelerini teşvik etmek ve okula devam oranlarını arttırarak farkındalık oluşturmak amacıyla *Haydi Kızlar Okula* kampanyası UNICEF ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) işbirliği ile gerçekleştirilmiştir. Kampanyanın hedeflerinden biri de kız çocuklarının erken yaşta evliliklere maruz kalmalarını eğitim aracılığıyla engellemeyi hedeflemektedir. Kampanya, ilk olarak 6-14 yaş grubunda en düşük okuryazarlık oranına sahip Ağrı, Batman, Bitlis, Diyarbakır, Hakkari, Muş, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak ve Van olmak üzere toplam 10 ilde hayata geçirilmiştir (UNICEF ve MEB, 2003b). kampanya çok sayıda kız çocuğunun eğitime katılımını yıllar içerisinde başardığını belirten UNICEF ve MEB'e göre (2003b) kampanyanın sürekli genişlediği yıllar 2004-2006 yıllarını kapsamaktadır. Raporda kampanyanın en fazla başarıya ulaştığı illerin Siirt ve Van olduğu da vurgulanmaktadır. Artan okullaşma oranına ve kız çocuklarının eğitime daha fazla dahil edilmesine rağmen Van'da 2003-2008 yılları arasında 16-17 yaş aralığında evlenmiş olan kız ve erkek çocuklarının sayısındaki artışın devam ettiği rapor edilmiştir.

2006 yılında Van'da kamu kurumları, yerel yönetim birimleri, kadın kuruluşları temsilcilerinin bir araya gelerek Van Yerel Eşitlik Eylem Planı'nı (VYEEP) hayata geçirmek için bir çalışma yürütülmüştür. 2007 yılının Haziran ayında bir program taslağı hazırlanmış olup faaliyetlerin 2007 Eylül ayı itibariyle yapılması hedeflenmiştir. Doğrudan olmasa da bu program dahilinde erken yaşta evlilikler ve akraba evliliğinin zararları hakkında Van'da 2008-2013 yılları arasında bilinçlendirme ve farkındalık geliştirme faaliyetleri yapılmıştır. Fiili olarak bu yıllar içerisinde ve sonrasında erken yaşta evlilikler ile mücadele çalışmaları ağır aksak da olsa devam etmiştir. Van'da erken yaşta evlilikler ile ilgili yapılan çalışma ve mücadelenin geçmişten günümüze kısa bir özetini sunan Van Aile ve Sosyal Hizmetler Müdürlüğü İl Müdür Yardımcısı Nesibe Yılmaz bu mücadelenin tam olarak yerelde 2017 yılından itibaren başladığına vurgu yaparak şunları ifade etmiştir;

> *Erken yaşta evlilikler ile mücadele 2017 itibariyle birazcık daha resmi olarak bir şeyler yapılmaya çalışıldı. Her kurum kendi çapında erken yaşta evlilik çalışması yapıyordu ama 2017 itibariyle bir eylem planı çıkartılıp ortak bir hareket, tüm kurumlara verilecek sorumluluklar doğrultusunda bir şeyler yapıldı. Erken yaşta evliliklerin ne kadar büyük bir sorun olduğu bir araya gelinip konuşulduğunda fark edildi. Çünkü bir noktada erken yaşta evlilik beraberinde anne çocuk ölümlerinin de bir sebebiydi ya da anne çocuk ölümleri bu evliliklerin bir sonucuydu. Bunlar bizim özellikle gelişmişliğimizin de göstergesiydi. Bunların hepsi bir arada görülünce ve de toplumsal bakış açı-*

sının da hala 2000'li yıllarda olmamamıza rağmen bu evlilikleri normalize etmesi eğitimde kız çocuklarının da ne kadar geride kaldığının göstergesiydi. Çok boyutluydu aslında. Bunlar bireysel hareketlerden ziyade toplu ve planlı şekilde yapılması gereken bir mücadelenin de göstergesiydi" (Nesibe Yılmaz).

2018 yılında Van Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) tarafından 26 ilde Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele İl Eylem Planı Koordinasyon Toplantıları yapılmış olup bu iller içerisinde Van'da bulunmaktadır. TÜİK'in İstatistiklerle Çocuk (2017) raporuna göre kız ve erkek çocuk evlenmelerinin toplam evlenmeler içindeki oranının en yüksek olduğu iller sıralamasında Van 8'inci sırada yer almıştır. Van'da 2017 yılında gerçekleşen 8 bin 779 evliliğin 947'si erken yaşta evlilik şeklinde gerçekleşmiştir. Bu verilerden hareketle Van'ın 26 ilden biri olmasının bir tesadüf olmadığı söylenebilir. Erken Yaşta ve Zorla Evliliklerle Mücadele İl Eylem Planı 10 Mart 2018 yılında hayata geçirilmiştir. Van ASPB Müdürlüğü Erken Yaşta ve Zorla Evliliklerle Mücadele kapsamında yereldeki kurumların ve Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) temsilcilerine, muhtarlara, din görevlilerine, okul müdürleri, kanaat önderlerine ve rehber öğretmenlerine, öğrenci ve velilere yönelik eğitim ve seminerler düzenlenmiştir. Ancak Covid-19 salgını dolayısıyla faaliyetlerin nasıl sekteye uğradığını Nesibe Yılmaz şu şekilde açıklamaktadır;

"Erken Yaşta ve Zorla Evliliklerle Mücadele İl Eylem Planı ile yapılması planlanan faaliyetler Covid'e denk geldi. Böylece çalışmaların önü kesildi. Bu yüzden de var olan Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele İl Eylem Planı doğrultusunda oluşturulan çalışmalara ek olarak yapılmaya başlandı bu faaliyetler. O gün için Erken Yaşta Evlilikler İl Eylem Planımız yoktu ama bugün var" (Nesibe Yılmaz).

Van'da ilki 2017 yılında gerçekleştirilen Erken Yaşta Ve Zorla Evliliklerle Mücadele İl Eylem Planı'na ilişkin bazı faaliyetler 2021-2025 yıllarında yapılması planlanan Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Van İl Eylem Planı'na dahil edilmiştir. Ancak Birleşmiş Milletler (BM) Kadın Birimi (UN Women), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve UNİCEF'in işbirliği ile 23-26 Mayıs 2022 ve 6-9 Haziran 2022 tarihlerinde Van ve Mardin'de "Erken Yaşta ve Zorla Evliliklerle Mücadele İl Eylem Planlarının Desteklenmesi Eğitim Programı" yapılmıştır. Bu programa Aksaray, Antalya, Ağrı, Bitlis, Diyarbakır, Hatay, Iğdır, İzmir, Kars, Kahramanmaraş, Kilis, Mardin, Muş, Nevşehir, Niğde, Şanlıurfa, Van ve Yozgat olmak üzere Türkiye'nin 21 ilinden toplam 132 kamu yöneticisi, uzman ve meslek elemanı, üniversite ve sivil toplum kuruluşu temsilcisi katılmıştır (BM,

2022). Bu eğitimlerden sonra Van İli Erken Yaşta ve Zorla Evliliklerle Mücadele İl Eylem Plan (2023-2025) hayata geçirilmiştir. UNFPA Türkiye ve Sabancı Vakfı işbirliğiyle 2018 yılında Nevşehir'de yapılmaya başlanan Çocuk Yaşta Evliliklerin Önlenmesi projesi, Van'ın erken yaşta evliliklerdeki sıralaması da dikkate alınarak 2021 yılı itibariyle Van'da Yaşam Kadın Çevre Kültür ve İşletme Kooperatifinin (YAKA-KOOP) temsilciliğinde hayata geçirilmiştir. Bu proje, Van'ın merkez köylerinde yürütülmekte olup proje halen devam etmektedir.

2017 yılından bu yana fiili olarak hem kurumsal hem de sivil alanda Van'da erken yaşta evliliklerin önlenmesine yönelik gerçekleştirilen toplumsal farkındalık ve bilinçlendirme çalışmaları yapılmaktadır. Ancak Van'ın 2015-2022 yılları arasında erken yaşta evlenme sıralamasına bakmanın bu çalışmaların pratikte nasıl karşılık bulduğunu daha iyi analiz etmeye yardımcı olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle Van'da 16-17 Yaş Grubunda Evlenen Kız Çocuklarının Yıllara Göre Oran ve Sıralamasını gösteren tablo aşağıda sunulmuştur.

Tablo 1: *Van'da 16-17 Yaş Grubunda Evlenen Kız Çocuklarının Yıllara Göre Oran ve Sıralaması*

Yıllar	Van'ın İllere Göre Oranı	Van'ın İllere Göre Sıralaması
2015	11.4	12
2016	10.9	10
2017	10.8	8
2018	9.9	7
2019	8.6	6
2020	7.6	8
2021	6.2	9
2022	4.6	12

Kaynak: *TÜİK, İstatistiklerle Çocuk, 2022*

Yukarıdaki tabloya göre Türkiye'de erken yaşta evlilik oranlarının en yüksek olduğu iller sıralamasında Van'ın oldukça yüksek bir sıralamaya sahip olduğu görülmektedir. 2015 yılından 2019 yılında kadar düzenli şekilde sıralamasının arttığı 2019 sonrası tekrardan gerilemeye başladığı görülmektedir. 2017 yılından itibaren yerelde yapılmakta olan çalışmaların 2019 yılına kadar erken yaşta evliliklerin azalmasında çok belirgin bir farklılığa yol açmadığı ancak sonrasında erken yaşta evlilik oranlarında bir düşüşe geçtiği söylenebilir. Bu verilerin yalızca erken yaşta evlendirilmiş kız çocuklarına ilişkin veriler içerdiğini belirtmek gerekmektedir. Bu ve-

riler aynı zamanda toplumsal farkındalık ve bilinçlendirme çalışmalarının kızların eğitim düzeyinin artmasında, toplumda evlilik yaşının yükselmesi ve erken yaşta evliliklerin azalmasında etkili olduğunu göstermektedir. Söz konusu olan bu düşüşe rağmen erken yaşta evlilik oranlarının Van'da neden hala yüksek olduğu ise tartışma konusudur. Nesibe Yılmaz, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Kadın ve Aile Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü Sema Sancak ve YAKA-KOOP aktivisti olan Gülmay Gümüşhan'ın bu konudaki ifadeleri şu şekildedir;

> *Çok hızlı yol alamıyoruz malesef. Çünkü, toplum bunu genelde kabul etmiyor. Kırsal alan merkeze göre daha kapalı olsa da biz merkezde de bir dirençle karşılaşabiliyoruz (...). Bizim toplumumuzda erkek çocuğun bir an önce mürvetini görmek istedikleri için de erken evlilikler oluyor. Evliliğin o çocuğu bir an önce olgunlaştıracağı düşünülüyor. Bu algı da erken yaşta evlilikleri sürdürülmesinde bir etken. Kırsalda bunu daha fazla görüyoruz. Kentte ise bu kez kız çocuğu sanki kontrolden çıkacak gibi düşünülmekte ve aileler bu yüzden bir an önce kız çocuğunu evlendirmeye çalışıyor. Bir tür koruma diyebiliriz onların bakış açısıyla. Kız çocuğunun gözü açılmadan baba evinden gitmesi istenir. Bir de akrabalık bağlarını güçlendirmek için yapılıyor. Bu evliliklerin ekonomik boyutu da var. Özellikle kırsalda başlık parası geleneği daha fazla devam ediyor. Şehirde daha az olsa da isim değiştirerek devam ettiğini söyleyebilirim. Başlık parası hala bir gelenek olarak devam ediyor ve tabi ki eğitim olanaklarından özellikle kız çocuklarının yararlanamaması var. Bizim elimizde bu soruna ilişkin yerelde özel olarak yapılan bir çalışma yok. Dolayısıyla veri de yok. İlgili kurumlardan istiyoruz ancak genel bazı veriler bize ulaştırılıyor. Ama süreç ağır ilerliyor. Asıl sorunumuz da bu. Bizim asıl çıkmazımız şu. Bu işi herkes var olan işine ek olarak yapmaya çalışıyor. Başka işlerle birlikte yürütülüyor. Sadece bu sorun ile ilgilenen bir ekibimiz yok, ki olmalı (Nesibe Yılmaz).*

> *Çok uzun yıllardır bu mücadelenin içindeyim. Bugüne kadar çok fazla çalışma yaptık. Diğer kurumlarla işbirliği olsun, üniversite bünyesinde olsun. Ama hala bu evliliklerin devam ediyor olmasında gelenekler, ataerkil yapı ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği yatıyor. Masa başı çalışmalar yapıyoruz, bir araya gelip. Ancak sonrasında topyekün bir çaba göremiyorsunuz. Bu sorun ancak beraber ve ortak hareket edilirse gerçek anlamda çözülecek. Tabi yatığımız çalışmaların bir nebze de olumlu etkilerivar ancak çok yetersiz hala. Van'ın Türkiye'deki erken yaşta evlilik sıralamasına baktığımızda bunu görebiliyoruz. Değişime direnç gösteren bir toplum ile karşı karşıyayız. Bu yüzden tam olarak tepeden aşağıya tüm kurumların, STK'ların, yerel yönetimlerin, halkın dahil olması gerekiyor. Ancak o zaman başarabiliriz (Sema Sancak).*

Yaklaşık 10 yıldır erken yaşta evliliklerle ilgili yerelde çalışmalar yapıyoruz. Birçok başarılı projeye de imza attık. Halen devam eden projemiz de var. Ancak Van'da hala erken yaşta evliliklerin sürdürülmesinde çok fazla neden var. Örneğin ilk olarak bizler sahada yıllardır var olan YAKA-KOOP olarak kurumların bizlerle birebir iletişim kurmalarından, işbirliği kurmalarından ve el ele vererek bu sorunun çözümünden yanayız. Ancak bunlarla ilgili de sorun yaşadık geçmişte. İkincisi zaten zor bir coğrafyada yaşıyoruz. Ataerkil yapının baskın olduğu, kız çocuklarının hala yok sayıldığı, aşiretin evlilik kararlarını aldığı bir coğrafyada değişimin hızlı olmasını bekleyemeyiz. Biz her şeye rağmen bu çalışmaları devam ettirmeye ve mücadele etmeye devam edeceğiz (Gülmay Gümüşhan).

Van'da kurumsal düzeyde ve sivil alanda erken yaşta evlilikler ile yapılan çalışmaların pratikte tam olarak istenilen karşılığı bulamamasının altında yatan iki ana sebep bulunduğu görüşmecilerin ifadelerinden çıkarılabilir. Bunlardan ilki Van'da ataerkil, geleneksel örüntülerin baskınlığını koruması nedeniyle toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin katı şekilde sürdürülüyor olması, ekonomik nedenler, başlık parası geleneği, akraba evlilikleri, aşiretin evlilik kararındaki etkisi gibi toplumsal yapıdan kaynaklı olan nedenlerdir. Ayrıca erken yaşta evlilikler, karar vericilerin genel olarak kadınları, özel olarak kadın cinselliğini kontrol etme arzuları tarafından uygulanmakta ve sürdürülmektedir. Parin'in de belirttiği gibi Türkiye'deki aşiretler ile ilgili literatüre bakıldığında, modernleşme teorisyenlerinin aşiretlerin ortadan kalkacağına dair tezlerinin aksine, kentlere göç eden aşiretlerin varlıklarını farklı formasyonlarda devam ettirdikleri yapılan çalışmalar (Karadeniz, 2012; Kaya 2018) ile desteklenmektedir. Aşiretlerin değişen yaşam koşulları karşısında toplumsal hayattaki etkileri azalmış olsa da kentin dinamiklerine uyum sağlayarak varlıklarını sürdürmeye çalıştıkları söylenebilir. Günümüzde aşiretlerin çağın koşullarına uyum sağlayarak bir nebze de olsa değiştiklerini söylemek mümkün olmakla birlikte aşiretler bugün hala aile ve evlilik birliğinin kurulma biçimlerini, kadın ve erkek ilişkilerini, gündelik hayat içerisindeki geleneksel birçok ritüelin devamlılığını sağlayamaya devam etmektedirler.

Erken yaşta evlilikler ile yapılan çalışmaların pratikte tam olarak istenilen karşılığı bulamamasının altında yatan ikinci neden ise, bu evliliklerin engellenmesine yönelik kurumsal çalışmalarda yaşanılan aksaklıklar ve yetersizliklerdir. Özellikle de hem bireysel hem de toplumsal olumsuz etki ve sonuçları olan erken yaşta evlilik sorunuyla mücadelede kurumsal işbirliğinin bütünüyle olması gerekirken bunun tam olarak sağlanamadığını söylemek mümkündür. Görüşmecilerin ifadelerinden de hareketle Van'da önemli bir toplumsal sorun olmaya devam eden bu evliliklerin

önlenmesine yönelik çalışmalar istenilen ve de beklenilen düzeyde ilerleme kat edememektedir. Uzun yıllardır yapılan toplumsal farkındalık ve bilinçlendirme çalışmalarında daha çok bireysel çabaların ön plana çıktığı söylenebilir. Dolayısıyla kurumsal işleyişte yaşanan aksaklıklar mücadelenin bütünlüklü şekilde yapılmasına engel olmaktadır. Bu nedenle eylem planında belirtilen faaliyetler kâğıt üzerinde kalmakta ve harekete geçilememektedir. Görüşmecilerin dikkat çektiği bir başka nokta da erken yaşta evliliklerle ilgili resmî veriler az olması var olanların da yalnızca resmi kayıtlara geçmiş evlilikleri içermesidir. Dolayısıyla kayıt dışı olan evliliklere dair verinin olmaması söz konusu bu evliliklerin oranlarının daha da yüksek olduğunu ve bu nedenle daha fazla etkili ve çözüme yönelik çalışmaları yapılması gerektiğini düşündürtmektedir. Görüşmecilerin ifadeleri de erken yaşta evliliklerin sürdürülmesinde aşiretlerin etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır. Erken yaşta evlendirilmiş erkeklere yönelik çalışmaların yapılıp yapılmadığına ilişkin soruya görüşmecilerin verdikleri yanıtlar şu şekildedir;

Biliyorsunuz ki erken yaşta evlilik riski ile kız çocukları daha fazla karşı karşıya. Bu yüzden bizlerde çalışmalarımızı daha çok kız çocukları üzerinden yapıyoruz. Evet, erkek çocuklar da var ama açıkçası önceliğimiz kız çocukları (Sema Sancak).

Merkezimize başvuran kişilerin hikayelerinde zaman zaman erken yaşta evlendirilmiş erkeklere de denk geldiğimiz oluyor. Ama kız çocuklarının oranı erkek çocuklara göre o kadar yüksek ki doğrusunu söylemek gerekirse erkek çocuklarına yönelik özel bir çalışma yapmayı düşünmedik. Bir de biz toplum olarak da toplumsal cinsiyet eşitliğini savunurken sanki yalnızca kız çocukları için bu eşitliği sağlamak zorundayız gibi bir algıya sahibiz. Dolayısıyla erkeği biraz göz ardı ettiğimiz doğrudur. Ama tabi ki erkek çocuklara da verilen roller onların yükünü çok arttırmakta ve olumsuz sonuçları olmakta. Van'daki intihar oranlarına baktığımızda da mesela yine erkeklerin sayısı daha fazla ama biz sanki kadınlar daha fazlaymış gibi düşünüyoruz. Erkekleri de dahil etmek iyi olur (Nesibe Yılmaz).

Ben yıllardır bu işin içerisindeyim, alandayım birebir. Size sayı ve oran veremem ama deneyimlerimi paylaşabilirim. Erkek çocuklarının da erken yaşta evlilikleri var özellikle de kırsalda daha fazla. Şehirde nasıl çok bilmiyorum. Çünkü bununla ilgili bugüne kadar yapılmış derinlemesine bir çalışma yok. Ha benim bildiğim erken yaşta evlendirilen erkekler ile ilgili sizin yazdığınız bir doktora tezi var. Onun dışında da yok. Tabi kız çocukları o kadar çok buna maruz kalıyorlar ki erkekleri göremiyoruz. Ama tabi ki aslında onların da sürece dahil edilmesi iyi olur (Gülmay Gümüşhan).

Erken yaşta evlilikler ile ilgili çalışmalar hem Dünya'da hem de Türkiye'de kız çocuklarının maruz kaldıkları risk faktörlerinin çok olması nedeniyle kız çocukları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu nedenle erken yaşta evlendirilmiş erkeklere ilişkin yapılan çalışmalar oldukça sayılıdır. Türkiye'de de bu alanda yapılmış bütünlüklü bir çalışmanın/çalışmaların olmadığı söylenebilir. Ancak erke çocukları kız çocuklar kadar olmasa da bu evliliğin bazı riskleri ve bu risklerin ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlar ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Erkek çocuklarının da toplumsal cinsiyetin bir aktörü olduğu düşünülürse toplumsal cinsiyetin daha bütünlüklü anlaşılabilmesi için erken yaşta evlendirilmiş erkekler ile ilgili de çalışmaların yapılması gerekmektedir. Görüşmeciler geçmişten günümüze Van'da erken yaşta evlilikleri önlemeye yönelik yapılan çalışmalarda erkek çocuklarını çeşitli gerekçelerle dışarıda bıraktıklarını ifade etmişlerdir. Ancak onlara göre de bundan sonraki çalışmalarda erkek çocuklarının da deneyimlerinin neler olduğunun araştırılmasının sorunun çözümüne katkı sağlayacaktır.

SONUÇ

Ataerkil ve geleneksel toplum yapısı ve bunun yaratmış olduğu toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin erken yaşta evlilikleri meşrulaştırıldığı ve beslediği söylenebilir. Sosyal, kültürel, ekonomik, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, psikolojik ve dini nedenler erken yaşta evliliği besleyen faktörler olarak sıralanabilir. Erken yaşta evlilikler, çocukların sağlık, eğitim ve gelişim haklarını ihlal eden önemli bir sorundur ve genellikle ekonomik, kültürel ve sosyal faktörlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. UNİCEF'in (2019, s. 33) de ifade ettiği gibi çocuk evliliğin, çocuklar üzerindeki etkisi önemli ve geniş kapsamlıdır. Bu sonuçlar yalnızca bireyi değil toplumu da etkileyen bir boyuta taşınmaktadır. Erken yaşta evliliklerin toplumsal ve kültürel sonuçlarının nasıl olduğu, kız ve erkek çocuklarının içinde bulundukları durum hakkında daha fazla bilgi elde edildikçe ileriye taşınan toplumsal zararlara ilişkin güvenilir tahminler yürütmek ve çözümler geliştirmek daha kolay ve anlaşılır olacaktır.

Sonuç olarak bu çalışmada toplumsal farkındalık ve bilinçlendirme çalışmalarının Van'da erken yaşta evlilikler üzerindeki etkileri ve sonuçları değerlendirilmiştir. Van yerelinde erken yaşta evliliklerle mücadeleyle ilgili yapılmış ve yapılmaya devam eden çalışmaların toplumun birçok kesimini bu konuda daha duyarlı hale getirdiği ve olumlu sonuçlarının olduğu görülmektedir. Ancak hem yetkili kişilerin hem de Van'ın erken yaşta evlilik sıralamasında hala ön sıralarda olmasından hareketle bu çalışmaların yeterli ve istenilen düzeyde olmadığı söylenebilir. Bu çalışma verilen mücadelenin önemini vurgulamakla birlikte, erken yaşta evliliklerin azaltılması ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için toplumun ve devletin

birçok organının daha fazla çaba sarf etmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Erken yaşta evliliklerle mücadelede kadın-erkek ayrımı yapılmaksızın ve topyekün bir mücadele erken yaşta evliliklerin azaltılması açısından önemlidir. Erken yaşta yapılan evliliklerin önlenmesi için Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, Sivil Toplum Kuruluşları (STK), yerel yönetimler, akademisyenler, medya gibi çözüm ortaklarıyla erken evlilikler gerçekleşmeden toplumu bilinçlendirme, farkındalık yaratma, önleyici ve koruyucu önlemlerin alınmasını sağlayıcı çalışmaların bir an önce hayata geçmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Aslan, B. (2019). Psikoloji penceresinden erken yaşta evlendirilen kız çocukları, Türk Psikoloji Yazıları, 22(43), s. 43-55.

BM (2022). Van'da ve Mardin'de Erken Yaşta ve Zorla Evliliklerle Mücadele İl Eylem Planı, Programhttps://turkiye.un.org/tr/189358-van-ve-mardin%E2%80%99de-erken-ya%C5%9Fta-ve-zorla-evliliklerle-m%C3%BCcadele-i%CC%87l-eylem-planlar%C4%B1n%C4%B1n, Erişim Tarihi: 09.06.2023

Bulut K, Uysal C, Korkmaz M, Sivri S, Bozkurt İ, Durmaz U. et al. (2015). Evaluation of the early age married girls applying to our department. Open J Pediatr, 5, s. 334-338.

Ergin, D. (2018). Erken yaşta ve zorla evlilikler. A. Akın ve S. Özpınar (Edt.), Toplumsal cinsiyet ve kadın sağlığı içinde (s. 163-175). Ankara: Nobel Yayınevi.

Gezer Tuğrul, Y. (2018). Erken taşta evlendirilen kadınların evlilik süreçleri, deneyimleri ve sonraki yaşamları üzerine nitel bir çalışma. Sosyoloji Notları, 2 (1), s. 2-38.

Gökçe, B. (1991b). Evlilik kurumuna sosyolojik bir yaklaşım. B. Dikeçligil, A. İğdem (Derleyenler), Aile Yazıları İçinde, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Bilim Serisi 5/4.

Heckmann, Y. L. (2016). Kürtlerde aşiret ve akrabalık ilişkileri. İstanbul: İletişim Yayınları.

Şenol, D. ve Mazman, İ. (2012). Erken yaşta evlilik: Çocuk gelinler. Uluslararası Katılımlı Çocuk İhtiyaçları Sempozyumu Bildiri Kitabı, ss.500-518, Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları, Ankara, Türkiye, 18-19 Mayıs.

Jensen, R. ve Thornton, R. (2003). Early female marriage in the developing world. Gender ve Development, 11(2), 9-19.

Plan International UK. (2011). Breaking vows: Early and forced marriage and girls' education, London: Plan UK. https://plan-uk.org/file/breaking-vows-efm-3462225pdf/download?token=RlE5iobL, Erişim Tarihi: 18.09.2021.

TBMM (2010b). Kadın erkek fırsat eşitliği komisyonu, erken yaşta evlilik hakkında komisyon raporu, Ankara: TBMM Basımevi.

T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2018). Türkiye aile yapısı ileri istatistik analizi 2018, Ankara: TDV Yayın Matbaacılık.

TCK (2004f). Türk ceza kanunu, Genel hükümler, https://www5.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html, Erişim Tarihi: 21.05.2023.

TÜİK (2017). İstatistiklerle çocuk, https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2017-27596, Erişim Tarihi: 09. 06. 2023

TÜİK (2022). Evlenme istatistikleri, https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2022-49674, Erişim Tarihi: 19.05.2023

UNHCR (2017). Çocuk yaşta evlilikler, zorla evlilikler ve aile içi şiddetten korumaya yönelik bilgi ve kaynaklar, file:///C:/Users/Asus/Downloads/1511505960%20(1).pdf, Erişim Tarihi:10. 06. 2023

UNFPA (2020a). Çocuk yaşta, erken ve zorla evliliklerin sağlık riskleri ve sonuçlarına çok sektörlü bir yaklaşım, Ankara: Odak Ofset.

UNFPA (2020b). Türkiye'de çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikler: 1993-2018 Türkiye nüfus ve sağlık araştırmaları veri analizi, Hacettepe Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Nüans Kitabevi

UNICEF (2017). The prevention of child marriage in montenegro challenges, Lessons Learnt And A Theory Of Change, USA: New York.

UNICEF VE UNFPA (2018). Child marriage a mapping of Programmes and partners in twelve countries in east and southern Africa, Published by UNICEF and UNFPA

UNICEF (2019). Çocuk damat raporu, https://tr.euronews.com/2019/06/07/unicef-in-cocuk-damat-raporu-115-milyon-erkek-kucuk-yasta-evlendi, Erişim Tarihi: 03.05. 2022.

UNICEF (2021). COVID-19 A threat to progress against child marriage, New York, USA.

Yıldız, N. Avcı H. (2014). Erken evliliklerin toplumsal meşruiyeti: Nitel bir çalışma, https://www.raporlar.org/wp-content/uploads/2018/04/Erken_Yasta_Evlilik_Raporu.pdf, Erişim Tarihi: 09.06. 2023.

Yüksel-Kaptanoğlu, İ. ve Ergöçmen, B. (2012). Çocuk gelin olmaya giden yol. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 15, s. 129-161.

WHO (2016). Worl Healty Statistic: Monitoring Health For The SDGs, WHO Library Cataloguing-in-Publication Data

World Bank Group (2016). The role of identification in ending child marriage: Identification for development (ID4D), Lucia Hanmer and Marina Elefante. Washington.

İLGİLİ MAKAMA

"Gece Kitaplığı Yayınevi", Üniversitelerarası Kurul Başkanlığı (ÜAK)' nın 2023 yılı Doçentlik Başvuru Şartları'nda belirtilmiş tanıma göre "Tanınmış Uluslararası Yayınevi" statüsündedir. ÜAK söz konusu tanımı; "Uluslararası Yayınevi: En az beş yıl uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten, yayımladığı kitaplar Yükseköğretim Kurulunca tanınan sıralama kuruluşlarınca belirlenen dünyada ilk 500'e giren üniversite kütüphanelerinde kataloglanan ve aynı alanda farklı yazarlara ait en az 20 kitap yayınlamış yayınevidir" şeklinde ifade etmiştir. (bkz: http://www.uak.gov.tr/?q=node/95#2019E).

Aynı zamanda akademisyen yazarlarımızca yayınevimize sıklıkla başvurulduğu üzere, "2020 Akademik Teşvik Ödeneği" yönetmeliğinde belirtilen tanıma göre beş (5) yıl şartını sağlıyor olup, kurulduğu 2008 yılından itibaren uluslararası düzeyde, düzenli basım ve 20' den fazla ülkede dağıtım faaliyetlerini yürütmektedir. Yayınevimiz Ocak / 2020 tarihi itibariyle **"2405 yerli"** ve **"482 yabancı"** yazar tarafından kaleme alınmış 2887 adet kitap yayımlamıştır.

Yayınevimiz tarafından yayımlanan kitaplar *Princeton University, Columbia University, Harvard University, Oxford University, Yale University, Halle Wittenberg University, Toronto University, Royal Danish Library, Biblioteque Nationale de France, British Library, Standford University, Duke University, Chicago University, Library of Congress-U.S.A., Massachusetts Institute of Technology, University of California- Berkeley, New York University, University of Chicago, ETH Zürich, University of California-LA, University of Toronto, Cornell University, Duke University, University of Michigan, Northwestern University, University of Washington, Carnegie Mellon University, University of Melbourne, University of Texas-Austin, McGill University, PSL Research University-Paris* gibi dünyanın önde gelen üniversite ve kamu kütüphanelerinin kataloglarında yer almaktadır.

·

- **Ek Liste 1**' de yayınevimizce yayımlanan ve ülkemiz dışında bilinen / tanınmış çeşitli üniversite kütüphanelerinin kataloglarında yer alan bazı kitaplarımız sıralanmıştır. ·
- **Ek Liste 2**' de yayınevimiz tarafından Üniversitelerarası Kurul Başkanlığınca belirlenmiş doçentlik temel alanlarına göre yayımlanmış bazı kitap listelerimiz yer almaktadır.
- **Ek Liste 3**' te "Yayınevi Akademik Editör Havuzu" listemiz tarafınıza sunulmuştur.

Saygılarımızla,

Sibel SEVGEN
Akademik Yayın Koordinatörü

Fevzi Çakmak 1 Sok. No: 22/A 06420, Kızılay / Çankaya, Ankara, TÜRKİYE. +90 555 888 24 26 site.com
Web: www.gecekitapligi.com - e-posta: geceakademi@gmail.com